

Mest irriterende er det dog, at der også i høj grad mangler henvisninger. Som læser vil man gerne have referencer på bare de allermest diskutabile påstande, også selv om det kan forstyrre læserytmen. Det er for eksempel ikke ukontroversielt at hævde, at „med en episodisk fortælling er læserne, lytterne og seerne mere tilbøjelige til at se et problem som folks egen skyld“ (p. 120), eftersom der findes vældigt få og meget usikre forskningsresultater om effekten af forskellige slags fortælling. Men det får læseren ikke at vide. Og når Torben Kitaj nævner, at Tony Blair er godt stof for at lokke kvinderne ind på udenrigssiderne, kunne man tænke sig en fodnote til noget forskning, der viser at sådan er det. Findes den? Der er nogle henvisninger og tak for det. Men hvorfor skal de være så underligt korte? Eftersom der ikke er nogen bibliografi, er det unødigt besværligt at finde de tekster, der henvises til, når der mangler sidetal og andre detaljer. Men – alt dette kan der gøres noget ved i en forhåbentligt kommende 2. udgave.

Mette Anthonsen
Statsvetenskapliga Institutionen
Göteborgs Universitet

Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips, *Diskursanalyse som teori og metode*, København: Samfundslitteratur, 1999, 216 s., kr. 158,00.

På det seneste har der i Danmark været en bølge af bøger om det, man lidt bredt kan kalde diskursanalyse. En af disse er Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips' introduktion til diskursanalyse, *Diskursanalyse som teori og metode*. Bogen rummer dels en introduktion til diskursanalysen generelt og til udvalgte tilgange til diskursanalyse, dels en række metodiske overvejelser. Introduktionen til diskursanalysen som teori og metode er bygget op omkring en præsentation af tre tilgange til diskursanalyse. Disse tre tilgange er Ernesto Laclau & Chantal Mouffes diskurstheori, Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse, samt diskurspsykologien repræsenteret ved blandt andre Jonathan Potter og Margaret Wetherell. Præsentationen af de tre tilgange tjener dels til at sammenligne forskellige tilgange, dels til at udfolde det diskursanalytiske felt som sådan omkring en række spørgsmål såsom dens videnskabsteoretiske forudsætninger, muligheden for social kritik samt distinktionen mellem det diskursive og det ikke-diskursive. Endelig byder bogen på et længere eksempel – det nationale – som bruges til at eksemplificere de tre tilgange og til at pege på problemer og fordele ved den diskursanalytiske metode generelt og ved de tre tilgange, som bogen fokuserer på, i særdeleshed.

Diskursanalysen anskuer det sociale – samfundet, institutioner, ideologier osv. - som en fortsat produktion og reproduktion af mening. Meningsfastsættelsen sker i diskurser, som vi kan forstå som mere eller mindre stabile meningsammenhænge, dvs. som forskellige betydningsbærere, der er blevet fastfrosset i et mere eller mindre fast forhold til hinanden. Det sociale er altså en social konstruktion, og der er ikke en bagvedliggende virkelighed (som for eksempel

Mest irriterende er det dog, at der også i høj grad mangler henvisninger. Som læser vil man gerne have referencer på bare de allermest diskutabile påstande, også selv om det kan forstyrre læserytmen. Det er for eksempel ikke ukontroversielt at hævde, at „med en episodisk fortælling er læserne, lytterne og seerne mere tilbøjelige til at se et problem som folks egen skyld“ (p. 120), eftersom der findes vældigt få og meget usikre forskningsresultater om effekten af forskellige slags fortælling. Men det får læseren ikke at vide. Og når Torben Kitaj nævner, at Tony Blair er godt stof for at lokke kvinderne ind på udenrigssiderne, kunne man tænke sig en fodnote til noget forskning, der viser at sådan er det. Findes den? Der er nogle henvisninger og tak for det. Men hvorfor skal de være så underligt korte? Eftersom der ikke er nogen bibliografi, er det unødigt besværligt at finde de tekster, der henvises til, når der mangler sidetal og andre detaljer. Men – alt dette kan der gøres noget ved i en forhåbentligt kommende 2. udgave.

Mette Anthonsen
Statsvetenskapliga Institutionen
Göteborgs Universitet

Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips, *Diskursanalyse som teori og metode*, København: Samfundslitteratur, 1999, 216 s., kr. 158,00.

På det seneste har der i Danmark været en bølge af bøger om det, man lidt bredt kan kalde diskursanalyse. En af disse er Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips' introduktion til diskursanalyse, *Diskursanalyse som teori og metode*. Bogen rummer dels en introduktion til diskursanalysen generelt og til udvalgte tilgange til diskursanalyse, dels en række metodiske overvejelser. Introduktionen til diskursanalysen som teori og metode er bygget op omkring en præsentation af tre tilgange til diskursanalyse. Disse tre tilgange er Ernesto Laclau & Chantal Mouffes diskurstheori, Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse, samt diskurspsykologien repræsenteret ved blandt andre Jonathan Potter og Margaret Wetherell. Præsentationen af de tre tilgange tjener dels til at sammenligne forskellige tilgange, dels til at udfolde det diskursanalytiske felt som sådan omkring en række spørgsmål såsom dens videnskabsteoretiske forudsætninger, muligheden for social kritik samt distinktionen mellem det diskursive og det ikke-diskursive. Endelig byder bogen på et længere eksempel – det nationale – som bruges til at eksemplificere de tre tilgange og til at pege på problemer og fordele ved den diskursanalytiske metode generelt og ved de tre tilgange, som bogen fokuserer på, i særdeleshed.

Diskursanalysen anskuer det sociale – samfundet, institutioner, ideologier osv. - som en fortsat produktion og reproduktion af mening. Meningsfastsættelsen sker i diskurser, som vi kan forstå som mere eller mindre stabile menings-sammenhænge, dvs. som forskellige betydningsbærere, der er blevet fastfrosset i et mere eller mindre fast forhold til hinanden. Det sociale er altså en social konstruktion, og der er ikke en bagvedliggende virkelighed (som for eksempel

universelle klasserelationer), der determinerer meningsfastsættelsen (som for eksempel bestemte personers ideologiske ståsted).

Lad os tage bogens eksempel med det nationale. Danskhed er et sæt af betydninger, som står i et mere eller mindre fast forhold til hinanden og i et modsætningsforhold til det ikke-danske. Det kan for eksempel være det danske flag, kolonihave-idyl og idéen om et kohærent og uforanderligt dansk sprog, som står i modsætning til *dem*, „muhamedanerne“, osv. Diskursen om danskhed trækker på, reproducerer og omformer disse ligheds- og modsætningsforhold, og det er resultatet af disse kampe om betydningsfastsættelse, der har betydning for, hvordan institutioner indrettes, for policies, for eksklusionen af bestemte samfundsgrupper, osv. Den nationale diskurs kan ikke reduceres til for eksempel et overbygningsfænomen afledt af en økonomisk basis i marxistisk forstand. En sådan tilgang ville overse den effekt, som den diskursive betydningsfastsættelse har og dermed være impotent som teori såvel som politisk strategi. Samfundsanalyse må derfor rette sig mod den diskursive fastsættelse af mening. For eksempel må samfundsanalyse analysere, hvordan distinktionen mellem *dem* og *os* fastlægges i den nationale diskurs, og hvem det er, som er i stand til at definere denne distinktion. Dette kan så kobles til for eksempel en analyse af dansk udlændingepolitik for at se effekten af den nationale diskurs på udlændingepolitikken.

Diskursanalyse som teori og metode er en glimrende introduktion til diskursanalyse og rummer en god præsentation af de tre teoretiske tilgange til diskursanalyse, som forfatterne har valgt at præsentere. Samtidig kommer bogen omkring centrale problemstillinger, og den kan således varmt anbefales til enhver som vil have en introduktion til diskursanalysen.

Alligevel har jeg en enkelt kritisk kommentar til bogen, om end dette ikke vælter billedet af bogens gode introduktion til diskursanalysen. Min kommentar går på bogens opstilling af de tre diskursanalytiske tilgange på et kontinuum. På dette kontinuum er det i den ene ende diskurs, som er konstituerende for det sociale, og i den anden ende er diskurser blot afspejlinger af andre og dybereliggende sociale mekanismer. Det er denne model, som er præsenteret på side 29 i bogen, der ligger til grund for præsentationen og diskussionen af de tre forskellige tilgange til diskursanalyse. Problemet er, at et sådan kontinuum forudsætter, at man kan skelne diskurs fra ikke-diskurs, og dermed trækker det på en traditionel opfattelse af forholdet mellem struktur og aktør som et spørgsmål om mere eller mindre struktur eller aktør. Det er en sådan opfattelse, der ligger til grund for den idé, at kan man ikke forklare et bestemt politisk fænomen, skal man blot ændre lidt på det relative forhold mellem struktur og aktør, så vil ligningen gå op. Problemet med denne opfattelse bliver klart, når vi spørger til, hvordan distinktionen mellem det diskursive og det ikke-diskursive fastsættes. Er denne distinktion eller grænse konstitueret diskursivt, eller er den konstitueret af noget ekstra-diskursivt? Hvis det sidste er tilfældet, er det ekstra-diskursive i sidste ende bestemmende for det diskursive, og det diskursive levnes derfor ingen forklaringskraft. Det diskursive bliver en kategori, som man anvender for at forklare det, det ekstra-diskursive ikke kunne forklare, dvs. at det diskursive bliver en residualkategori. Vi havner dermed i en essentialisme, som forudsæt-

ter et subjekt med privilegeret adgang til det ekstra-diskursive og til det essentialistiske forhold mellem det diskursive og det ikke-diskursive. Hvis grænsen derimod fastsættes diskursivt, giver det ikke mening at tale om et ekstra-diskursivt felt med *selvstændig* forklaringskraft. I dette tilfælde er det „ikke-diskursive“ altid diskursivt medieret.

Det er denne forklaringsmodel og dens underliggende essentialistiske forudsætninger, som eksempelvis Ernesto Laclau & Chantal Mouffe forsøger at dekonstruere og bryde med, hvad end man så måtte mene om resultatet af dette forsøg. Det kunne derfor have været spændende, hvis Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips i deres bog havde spillet de tre tilgange ud mod hinanden i dette perspektiv i stedet for at gøre præsentationen og diskussionen af de forskellige tilgange til diskursanalysen til et spørgsmål om mere eller mindre diskurs.

Lasse Thomassen
University of Essex

Ole Nørgaard and Lars Johannsen with Mette Skak and René Hauge Sørensen, *The Baltic States After Independence*, Cheltenham: Edward Elgar, 1999, 241 s., £ 55.00.

De baltiske lande er vores nye genboer, og de er selvstændige aktører i den nye europæiske udvikling. De tre baltiske staters økonomiske og politiske transition er gået langt videre end i de andre stater, som er opstået på det tidligere Sovjet-territorium, og deres udvikling i forhold til en række østeuropæiske lande er også bemærkelsesværdig. Hvilken virkning har de lange historiske udviklingslinjer haft for balterne, hvad betyder de sociale og økonomiske strukturer overtaget fra Sovjet-perioden, hvilken rolle har nye eliter og lederskab haft, og hvad har internationale faktorer, herunder europæiseringen betydet. Det er disse og andre spørgsmål, som behandles i ovennævnte værk, som er en kraftigt fornyet og udbygget udgave af Nørgaard med flere, *De baltiske lande efter uafhængigheden. Hvorfor er de så forskellige?* (Århus, 1994).

Transitionsanalyser kan være tilbøjelige til at underprioritere de historiske udgangspunkter eller primært hæfte sig ved den sovjetsocialistiske fortid og de problemer, som hidrører fra denne periode. Den historiske behandling i kapitel II er grundig og har en central rolle for hele bogens koncept og konkrete analyser. Der peges blandt andet på selvstændigheden mellem krigene, og denne periodes økonomiske og politiske problemer bliver også betonet. Vigtigt er det også at inddrage de landespecifikke omstændigheder, for eksempel forskellene i industrialiseringsforløb eller det „litauiske specialtilfælde“.

De politiske reformer og demokratiseringen får en central placering i bogen med kapitel III. Der gives en klar og veldokumenteret behandling af centrale politiske spørgsmål som forfatningsudvikling og –politik, valgsystemer, partier og partisystemer og politisk kultur. Fremstillingen analyserer de tre lande indgående, og efter anmelderens kundskab findes der ikke tilsvarende fremstillinger af